

УДК 159.98:316.35

Психологічний тренінг як засіб стимуляції творчих здібностей у процесі підготовки журналістів

Церковний А.О., Церковна М.В.
a24@ukr.net

У статті розглядаються питання формування професійних навичок студентів-журналістів у період навчання у вищому навчальному закладі. Обговорюються проблеми формування, стимулювання і розвитку творчих здібностей в рамках програми навчального психологічного тренінгу. Автори пропонують застосування в рамках програми учбового психологічного тренінгу циклу спеціалізованих вправ, як інструменту для актуалізації та розвитку творчих здібностей.

Ключові слова: творчі здібності, навчання журналістів, соціально-психологічний тренінг.

В статье рассматриваются вопросы формирования профессиональных навыков студентов-журналистов в период обучения в высшем учебном заведении. Обсуждаются проблемы формирования, стимулирования и развития творческих способностей в рамках программы учебного психологического тренинга. Авторы предлагают применение в рамках программы учебного психологического тренинга цикла специализированных упражнений, как инструмента для актуализации и развития творческих способностей.

Ключевые слова: творческие способности, обучение журналистов, социально-психологический тренинг.

The article deals with the formation of professional skills of students-journalists in the process of higher education. The authors note the presence of problems in the relationship between higher education institutions that train journalists, and employers who hire journalists. Problems of formation, stimulation and development of creative abilities within the framework of the psychological training program are discussed. Great importance is given to the ability to work with information materials in an unconventional and creative way. Based on years of experience in the mode of longitudinal training, the authors argue that the training context of communication is a condition for not only successful adaptation of entrants in a new social situation, but also a condition for accelerating the process of professional identification. Taking into account the results of the conducted research, it is indicated that the inclusion in the training program of specialized exercises for the development of creative abilities can be used as one of the effective tools for the formation of professional qualities in the training of journalists in higher education. The authors propose the application of a cycle of specialized exercises within the framework of the program of educational psychological training, as a tool for updating and developing creative abilities.

Key words: creative abilities, training of journalists, socio-psychological training.

Постановка проблеми. При аналізі ситуації взаємин між вищими навчальними закладами, які готують журналістів, та ринком, де працюють журналісти можна виділити цілу низку проблем. В першу чергу це претензії роботодавців в недостатності розвитку практичних навичок у майбутніх фахівців. Крім того, у роботодавців існують очікування з підготовки універсального фахівця. Очікується, що журналіст повинен бути готовий працювати на радіо, на телебаченні, в газеті, в журналі в блозі. Очевидно, що подібні сподівання не реалістичні. Подібна універсальність неможлива відразу після випуску з вузу, оскільки ще немає практичного досвіду. Через кілька років, попрацювавши в усіх цих схожих, але не тотожних, областях у журналіста є шанс стати і універсальним фахівцем. Але на початку роботи, зазвичай, випускника очікує стрес і ризик зниження самооцінки в результаті отримання негативного зворотного зв'язку від роботодавця, який має подібні очікування. Творчі здібності відіграють велику роль в подоланні труднощів адаптації на перших місцях роботи журналіста.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Фахівці стверджують, що «професія журналіста – одна из ... трудно определяемых с точки зрения профессиональных компетенций» [3, с. 26]. При цьому велике значення приділяється оригінальності і вмінню нестандартно і творчо працювати з інформаційними матеріалами. Проблема розвитку творчих здібностей у журналістів полягає в тому, що вони працюють на масову аудиторію і при цьому намагаються або змушені задовольняти очікування різноманітних замовників. Здібності до творчого осмислення виникаючих завдань допомагають знаходити рішення в суперечливих ситуаціях. Наприклад, О. Є. Проніна підкреслює значимість і методичну коректність такого варіанту творчості в діяльності журналістів, як «творчество-в-процессе-коммуницирования» [5].

Зазвичай, професійні вимоги, що пред'являються журналісту соціальним співтовариством, є досить універсальними: здатність збирати, аналізувати і й узагальнювати різноманітні факти з робочої теми, а також щирість, емоційність і творчість. Існують і більш складні класифікації, що підкреслюють унікальність вимог даної професії. Наприклад, особистість журналіста описується

як планета, де є ядро і кілька кіл навколо нього, серед яких соціально-світоглядна позиція журналіста, спеціальні здібності і схильності, а також особистісні якості і багаторівнева система знань, навички, досвід, знання [1; 6].

Угрупування всіх необхідних журналісту якостей, наприклад, розподіл на ідейно-моральні, ділові, характерологічні, фізичні, з одного боку спрощує опис, але, з точки зору складання навчального плану для підготовки даного фахівця, призводить до необхідності додаткової діагностики при прийомі до вищих навчальних закладів або до проведення творчих конкурсів.

Сучасний журналіст, який прагне досягти успіху в засобах масової інформації, змушений активно працювати над своїм іміджем, аналізувати різнопланові аспекти, які впливають на професійний рейтинг і прогнозувати своє кар'єрне зростання. Журналіст, звичайно, позиціонує себе не тільки в спеціалізованому сегменті діяльності, такому, як телебачення, канал, блог, журнал, радіо, газета, передача, але і серед колег, які часто є конкурентами. Високі місця в професійних рейтингах займають спеціалісти, які найбільш стійкі до стресу, швидко реагують на мінливі обставини, нестандартно мислять і є креативними. Але при цьому, журналісти «сетуют, что их высокое творчество остается невостребованным» у масового читача [5, с. 153].

На наш погляд, робота викладачів вищої школи з розвитку професійних навичок журналіста повинна носити комплексний характер. На лекціях, семінарських або практичних заняттях, викладач може орієнтувати студентів на постановку реалістичних цілей, формувати уявлення про наявність різних способів її досягнення, навчити не пов'язувати самооцінку зі зменшенням рівня вимог до себе, навчити конструктивно реагувати на весь діапазон зворотного зв'язку від оточуючих, формувати навик легкого переходу від індивідуального варіанту роботи до групового і навпаки, без втрати ефективності.

Перед викладачем-психологом в зв'язку з цим постає завдання оптимізації процесу навчання доступними йому способами. На відміну від наукових семінарів і конференцій, майстер-класів, круглих столів, які дають студентам можливість розвивати навички презентації теоретичного матеріалу і осмислення своєї позиції в інформаційному потоці, в роботі з психологом акцент припадає на формуванні та накопиченні арсеналу практичних прийомів, які пов'язані з самопрезентацією, саморегуляцією і саморозвитком. На наш погляд зручним інструментом для вирішення цих завдань є соціально-психологічний тренінг. Назва тренінгу в рамках навчальних програм може варіювати від «Тренінгу комунікативних навичок» на початкових етапах навчання, до «Тренінгу особистісного і професійного зростання» на старших курсах. На підставі багаторічного досвіду роботи в режимі лонгітюдного тренінгу ми можемо стверджувати, що тренінговий контекст спілкування є умовою не тільки успішної адаптації абітурієнтів в новій соціальній ситуації, а умовою також прискорення процесу професійної ідентифікації, що дозволяє розраховувати на гармонійну адаптацію в професійній діяльності. Крім того, піл час тренінгових занять відбувається активізація індивідуального творчого потенціалу, який буде затребувано при створенні будь-якого медіапродукту. Цінним, на наш погляд, результатом тренінгу є розуміння студентами того, що не важливо не тільки якими їх хочуть бачити роботодавці в рамках професії. Важливо якими вони самі хочуть себе бачити. Це формує вміння усвідомлювати свої здібності та потреби і творчо реалізувати власні проекти. Саме усвідомлення своєї власної унікальності, побудованої на професійній компетентності, і зумовлює успішність становлення спеціаліста.

В цілому, описані закономірності та протиріччя демонструють необхідність розширення психологічного плану у системі підготовки майбутніх журналістів.

Метою даного дослідження є вдосконалення психологічної підготовки журналістів до майбутньої діяльності.

Ми припустили, що спеціалізований психологічний тренінг в підготовці журналістів буде ефективно впливати на формування професійних якостей, зокрема, на активізацію здатності до творчості.

Процедура дослідження і опис вибірки. У дослідженні, яке тривало протягом навчального семестру, брали участь студенти-журналісти 1 курсу загальною чисельністю 45 осіб, 23 у групі, що досліджувалась та 22 у контрольній групі. Тренінг проводився для розвитку комунікативної компетентності та формування професійних якостей. На момент входження в тренінг було проведено індивідуальні та групові бесіди, анкетування. При виборі методики для вимірювання творчих здібностей ми враховували проведені Є. П. Ільїним ґрунтовний аналіз розроблених для цієї мети тестів [2]. Зважаючи на неоднозначність одержуваних в кожному з варіантів результатів, ми зупинилися на методиці визначення творчого потенціалу за допомогою методики «Журналістика як творчість» в редакції В. Ф. Олешко [4, с. 202 – 207]. Як вважає Г. С. Мельник, «...вопросник составлен на основе ... хорошо зарекомендовавших себя методик и предназначен для определения степени выраженности творческого компонента личности» [4, с. 202] і спрямований на виявлення творчого потенціалу журналістів.

В результаті було отримано розподіл рівня здібності до творчості в кожній з груп (Таб. 1).

Таблиця 1

Розподіл балів за методикою «Журналістика як творчість».

Бал*	контрольна група	група, що досліджувалась
Понад 100 балів	0	0
Від 60 до 99 балів	7	6
Від 0 до 60 балів	15	16
Менш 0	0	1

*Понад 100 балів - яскраво виражені здібності до творчості. Від 60 до 99 балів - виражені здібності до творчості. Від 0 до 60 балів - середні здібності до творчості. Менш 0 - слабо виражені здібності до творчості.

Після діагностики в кожній групі було проведено 6 тренінгових сесій загальною тривалістю 24 години. В кожній групі кожна з сесій включала в себе вправи з чотирьох блоків: розминки, розважально-ігрового, кульмінаційного і заключного. Загальна програма тренінгу була однаковою для обох груп. У групі, що досліджувалась половина вправ з розважально-ігрового та кульмінаційного блоку були замінені спеціально сформованими вправами розвитку творчості.

На першому етапі роботи в тренінговій групі було проведено формування відкритої позиції в комунікаціях, розвиток сміливості в експериментуванні з новими моделями поведінки, не властивими раніше в житті реакціями і виборами. Саме ці навички дозволяють у майбутній командній роботі проявляти гнучкість і толерантність, а відтак і вибудовувати довірчі відносини з будь-якою аудиторією.

На другому етапі у групі, що досліджувалась акцент було зроблено на вправи розвитку креативного мислення. Саме воно дозволяє не зациклюватися на стереотипних варіантах вирішення проблем. Формується здібність бачити можливості, замість проблем, сприймати світ нелінійним, багатовимірним, генерувати і ініціювати ідеї. У контрольній групі на другому етапі акцент було зроблено на вправи розвитку аналітичного мислення.

На третьому етапі формувалися навички саморегуляції. Ця здатність оптимізувати свої психофізіологічні реакції має велике значення за умов реальної діяльності в якій швидко змінюються завдання, набори інструментів, критерії оцінки і відбувається тиск з боку конкурентів та роботодавців. Сам факт змагальності є випробуванням для будь-якого журналіста. Тому здатність витримувати стрес, сформована під час навчання у вузі, дозволить журналістові проходити через професійні випробування вже маючи необхідний досвід.

На четвертому, заключному, етапі було проведено формування адекватної самопрезентації. Студенти формували навички знаходження належної форми для того унікального змісту своєї особистості, який вони усвідомили в процесі тренінгу. Відповідна інформація і тренування дає можливість успішно проходити співбесіди і просуватися по кар'єрних сходинках, встановлювати необхідні ділові та особистісні контакти, розвивати мережу контактів.

Після закінчення циклу повторно проведено діагностику рівня здібності до творчості. Отримані результати свідчать про наявність відмінностей між контрольною групою і групою, що досліджувалась (Таб. 2).

Таблиця 2

Розподіл балів за методикою «Журналістика як творчість».

Бал*	контрольна група	група, що досліджувалась
Понад 100 балів	1	3
Від 60 до 99 балів	9	13
Від 0 до 60 балів	13	6
Менш 0	0	0

*Понад 100 балів - яскраво виражені здібності до творчості. Від 60 до 99 балів - виражені здібності до творчості. Від 0 до 60 балів - середні здібності до творчості. Менш 0 - слабо виражені здібності до творчості.

Висновки

Таким чином, дослідження дозволяє нам стверджувати, що включення до програми тренінгу спеціалізованих вправ для розвитку творчих здібностей може використовуватися як один з ефективних інструментів формування професійних якостей в підготовці журналістів у вищій школі.

Студентський вік є сенситивним періодом не тільки для отримання професійних знань, формування навичок соціальних комунікацій, а й для самопізнання і саморозвитку творчих здібностей. Базою для подібних процесів при навчанні у вищому навчальному закладі, на наш погляд, може бути відкрите і багатопланове спілкування яке пропонує соціально-психологічний тренінг. Саме при такому варіанті спілкування студенти усвідомлюють різницю між своїми задекларованими і реальними цінностями, проводять ранжування потреб за їх пріоритетами, усвідомлюють вже діючі механізми взаємозв'язку між стимулами зовнішнього світу і власними реакціями, знаходять тонкий баланс між різноманітними сферами своєї життєдіяльності і завершують процес професійної ідентифікації.

Література

1. Ворошилов В. В. Журналистика. СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2000. 360 с.
2. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности. СПб. : Питер, 2013. 448 с.
3. Макарова Л. С., Ручина Л.И. Журналистское образование в ННГУ им. Н.И. Лобачевского: актуальные аспекты и тенденции развития // Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. 2008. №4. С. 26 – 31.
4. Мельник Г. С. Основы творческой деятельности журналиста: конспект лекций и практикум СПб. : С.-Петербург. гос. ун-т, Высш. шк. журн. и мас. коммуникаций, 2013. 210 с.
5. Пронина Е. Е. Психология журналистского творчества. М. : Изд-во: КДУ, 2006. 368 с.
6. Свитич Л. Г. Профессия: журналист. М. : Аспект Пресс, 2011. 255 с.

References

1. Voroshilov V. V. Zhurnalistika. SPb. : Izd-vo Mihajlova V. A., 2000. 360 s.
2. Il'in E. P. Psihologija tvorchestva, kreativnosti, odarennosti. SPb. : Piter, 2013. 448 s.
3. Makarova L. S., Ruchina L.I. Zhurnalistское obrazovanie v NNGU im. N.I. Lobachevskogo: aktual'nye aspekty i tendencii razvitija // Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N.I. Lobachevskogo. 2008. №4. S. 26 – 31.
4. Mel'nik G. S. Osnovy tvorcheskoj dejatel'nosti zhurnalista: konspekt lekcij i praktikum SPb. : S.-Peterb. gos. un-t, Vyssh. shk. zhurn. i mas. kommunikacij, 2013. 210 s.
5. Pronina E. E. Psihologija zhurnalistского tvorchestva. M. : Izd-vo: KDU, 2006. 368 s.
6. Svitich L. G. Professija: zhurnalist. M. : Aspekt Press, 2011. 255 s.